

Македонскиот народ живеел со легендите за Александар Македонски.

Пред некои 160 години, поточно во периодот 1844-1845 година, Царството Русија во Македонија го испратило Виктор Иванович Григорович во улога на фолклорен истражувач. Во тоа време, всушност, таква или слична улога (на пример, собирач на пеперутки) имале низа странски емисари чија задача, со денешен термин кажано, била разузнавањето. Уште тогаш, за посетата на Македонија, Григорович запишал: „Јас не слушнав други имиња, освен имињата на Александар Велики и Крале Марко“.

Песна од слепиот

Неколку години по него, во Македонија доаѓа Србинот Стефан Верковиќ со слична функција како и Русинот. Девет години поминува во талкање по нашите градови и села и, меѓу другото, забележува една песна за Александар Македонски, веројатно составена врз основа на преданијата што со векови се пренесувале меѓу генерациите. Песната е забележана некаде во 1862 година, а на Верковиќ му ја испеал Јован Михајлов, талентиран слеп пејач од серското село Броди. Кирил Пенушлиски во своите студии за македонскиот фолклор вели дека всушност станува збор за две варијанти на песната, со тоа што нивното потекло и старост не се познати. Еден наш научник, кој ја проучува истата материја, а кој поради општата атмосфера во Македонија кога станува збор за Александар Македонски одби јавно да зборува, вели дека можеби станува збор за импровизација врз основа на преданија и легенди, со цел од Верковиќ да биде наплатен трудот. Како било, песната е прилично интригантна, а заедно со шесте преданија меѓу Македонците за Александар Велики (првото забележано од браќата Миладиновци, второто од Кузман Шапкарев) покажува дека војсководецот живеел меѓу обичните луѓе на овие простори и две илјади години по неговата смрт.

ЦАР АЛЕКСАНДАР

Цар Александар сакаше да ходит да земит бесмртна вода. Но кој одец, никој не се вращаче назад; зашто дури да стигнит некој до неа, требаше да патува три дни все во ношна темнина, во које луѓето се заскитвеа и не можеа да се вратат на бел ден. Цар Александар зеде со себе си кобили и ждребна. Во темнината врза кобила; и во растојање што можит да се чуят гласот, врза ждребе, потоа кобила, после ждребе, и така подалеку дури стигна до бесмртната вода, која стоеше меѓу две планини, кои се отвораха и затвораха. Тој со голема брзина нацрпи едно шише* и по гласовите од кобилите и ждребината, кои ржеа, наодваше патот, и така се врати на бел ден. Шишето остави на прозорецот за да се напиет утрината во недеља; и нарача на сестра му да вврдит да не некак и истурит бесмртната вода. Сестра му,** метевшиче, не догледа и скриши шишето. Цар Александар кога чу това, страшно се налути; а сестра му, избегвешчем љутината негова, с фрли в море и се престоори делфин, кој, кога чуят Александровото име, се криет во морските глубини.

РАЃАЊЕТО НА АЛЕКСАНДАР ВЕЛИКИ

Чедо си нема цар Филип,
чедо си нема девет години,
желба му е останало,
останало дур на бога.
Наврвило цар Филипа
да му иде на ордија,
на ордија на оскета.
И ми рече цар Филипа:
— Чуеш ли ме, прво љубе!
Ја ќе седам на ордија,
ја ќе седам една година;
кога дојда да те нажда
с машко дете ав раките.

* Едни велјат че врза шишето на грлото на голаб, кому шишето се скрна од плавањето; а други велјат че оскетката од коњот му се скрна.
** Која се викала Роксандра.

Силно ѝ се закарало:
— Ах не најда машко дете,
ав раката ти да носиш,
до там си е тој живота
Пак отиде цар Филип,
забави се бре, година,
Пак се чуди прво љубе,
как да стигне машко дете.
Заминах биларето,
биларето екемџие,
потерева цар Филиповица,
порука ги на д(в)орове,
и ми рече цар Филиповица:
— Имате ли лек за мене,
лек за мене некој болка,
да заходим малко дете?
Тогај рече екемџиа:
— Ке ти давам една биљка,
јаз ќе дојда кога мркне,
немој мене да изгониш,
ем застани ходајата,
там да спием таја ноке,
тога што веќе затегнеш. —
Отиде кога мркна,
не го изгонила ванка,
затвори го ходајата,
те ми спиев шест сахата.
Пак си стана биларане,
отиде си оде дојде,
Замина се годината,
царица е затегнала,
машко е дете породила,
сос прстен на раката,
на прстене бе исписан
и как да го крстат:
крстиха го Александро,
Кога се е породило
и коњ му се ождребило,
Коње му е бележита:
нозе има до ушите,
крила има до плешките.

Расли ми, салам порасли,
станали са два јунаци.
И погине цар Филип,
и му седна на столица
Александро чедото му,
да царува да повела
таја земе и крајина.
Дочуло е цар Хируда,
та ми прати ова бакшиш:
– Млого здраве, Александро,
миловам те и те жалем.
Та му прати ова бакшиш:
еден товар празово семе,
и му прати една трака,
една трака, една жура.
Досети се Александро,
и тој му е бакшиш пратил:
два товара от пипер семе.
Достигнаха два товара,
достигнаха до цар Хируд,
пак се сети цар Хируд:
што е малко не се лаже,
тој ке дојде с повеќе оске!
Ајде ние да идеме,
да идеме на панатир,
тамо јунасто да чиниме.
Излезова два јунака од два цара:
упасова от цар Хируд негов сина
упасова остра сабе,
припустноват на кошие.
Ни ми стигна Александро,
запреха се на друмове,
тогај рече Александро:
– Карај сега ти напред!
Как закара тој напред,
по нег иде Александро,
като пусна брза коња,
та го распра сас рогове
и коње му и човека.
Сички ми се почудиха
и рекоха на панатир:

– Цар ке биде Александро!
Пак отиде до дома си,
коласа го цар Хируд
да му земе царштината.
Отговори Александро:
– Ако сакаш да се биам
и ти збери силна оске.
Уплаши се цар Хируда,
Јак излезе Александро,
та му отне царштината.
Пак ми броди по земета
с пет стотин силен аскер,
та ми броди от град на град,
сичка земе посвоило,
да ми седе да царова.
Пак отиде Александро
на крајина в темна земе:
там имаше една вода.
една вода таја река,
та имаше тое риби,
как ходеха по водата,
там не може да заmine,
нето човек, не добитак,
Там се чудет три дни време,
та имаше два јунака,
два јунака на воскета,
имаха си затворено,
стари татко ав сандака.
Питаха го два брата:
– Чуеш ли ме, наши татко!
Научи ме, наши башта,
как да минем през реката?
Отговори стари старец:
– Навалите до два огња,
нажежите камењето,
нафрлите ав реката,
да се тргнат тие риби.
Тргнаха се, заминаха,
заминаха през водата.
Де ги дочу Александро,
та ги пита Александро:

– Чуете ли, два јунака!
Кoj ви учи, ум ви дава,
што речете така станет.
– Тебе, царе, лажа нема:
имаме си наши татко,
затворено е в сандака,
там' го храним и го поим,
тој на ичу, ум ми дава.
Кога беше нези заман,
губеха се стари људи,
зап учини Александро:
– Немој веке да се губет,
кога се умре сам от бога,
кој не даде, тој ке не и земе.
Пак отиде в темна земе,
тамо најде жива вода,
па наточи Александро,
тоа шише жива вода.
Пак се врна Александро,
та седело три години
на царштина, на столнина,
тој подржа сичка земе,
сичка земе и краишта.
Заман дојде Александро,
расходи се низ полето,
тој имаше до две сестри,
как си пиха жива вода,
веке тие ме умреха,
отидоха в Бело Море,
та се скриха од брата си,
там' си седат до днес дане,
не умираат, не становат.
Кога дојде Александро,
и коња наслужили
жива вода напојили
и тој веке не умира.
Пак пошета Александро
по друмове низ полето
с кафацие чоадоре,
тамо стигна един старец,
та ми кара дребан добитак,

забахтал се ав азмака.
Тога рече Александро:
– Добро стигна, ој ти старец!
– Дај бог добро, бре делио!
Те му рече Александро:
– Ајде, дедо, да врвиме!
– Де ке врве, Александро!
Де ке врве без добитак.
Тога рече Александро:
– Зем'те вие, чоадаре,
чоадаре кафацие,
извадите добитак,
от камура от батака.
Пуснаха се кафацие
да му извадат добитак,
пак не может да го извадат.
Тога стане Александро,
как ми фати добитак,
како си фати добитак,
та го здигна сос земета.
Тогај рече стари старец,
– Кој ти даде, Александро,
кој ти даде таја јакост?
– Мене ми е господ даде.
И му рече стари старец:
– Александро добар јунак,
ги да влезеш дребан аскер,
древан аскер Господови:
мушинките, комарете,
можеш ли се од тех чуваш?
Тога рече Александро:
– Ја поспи сичка земе,
сичка земе и краишта,
од тех мухи ни са бое.
Това не бе стари старец,
ем си беше Риста бога,
Риста бога сам Христоса,
ралма даде та си фркна на небото,
па кондиса цар небесен
у рај божи посветени.
Пак си ходи Александро,
пак си ходи три дни и три ношти,

та го гонат комарете,
сан не му дават да заспие,
леб не јаде три дни време.
Да замине това поле,
тамо најде мајсторете,
мајсторете дунгерето,
това поле камен делат,
камен делат за корито.
Тога рече Александро:
– Аман, брате, бре мајсторе,
аман, брате, от комаре,
стој да легна в това камен,
белке мога да се скрие,
ав корито от камене,
белке мога да се скрие
от мухите, от комарете.
Тога легна ав камене,
де му влезет комарете:
в едно ухо тие влезат,
те през друго излезова.
Там си умре Александро,
ав камене от комаре.
Веке му се довршило,
царство му се битисало.
Коњѣ му е живо останал:
пустиха го оф сазовето,
оф сазовето ав Драмското,
Драмското в езерото,
там' си живи до живота.
Тамо живи в езерото,
тамо живи дур до днеска.
Това стори Александро.
Останала тае песна
да се пои приказова.
От бога здраве, от мене песна.